

Sygn. akt V ACa 718/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Zofia Kołaczyk
Sędziowie :	SA Urszula Bożałkińska (spr.) SA Tomasz Pidzik
Protokolant :	Barbara Knop

po rozpoznaniu w dniu 7 lutego 2013 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa L. S. i S. S.

przeciwko E. B. i M. B.

o ustalenie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach

z dnia 20 sierpnia 2012 r., sygn. akt II C 24/12

oddala apelację.

Sygn. akt V ACa 718/12

UZASADNIENIE

W pozwie przeciwko E. B. i M. B. powodowie L. S. i S. S. domagali się ustalenia, iż pozwane nie były uprawnione do dysponowania grobem na Cmentarzu Parafialnym Parafii (...) w R., w którym pierwotnie pochowane zostały ciała N. i A. S. oraz zobowiązanie pozwanych do przywrócenia pomnika do stanu sprzed dnia 26 marca 2011r., a to poprzez odbudowanie tego pomnika z elementów, jakie po nim pozostały bądź to wybudowanie nowego pomnika zbliżonego do poprzedniego.

Uwzględniając częściowo powództwo Sąd Okręgowy poczynił następujące ustalenia stanu faktycznego.

Na Cmentarzu Parafii (...) w R.:

- w roku 1960 pochowany został N. S.,

- w roku 1979 pochowana została A. S..

Zmarli pozostawili trójkę dzieci: L. S., S. S. i E. B. (z domu S.). Trójka rodzeństwa wspólnie decydowała o tym, jak będzie wyglądał pomnik rodziców na cmentarzu oraz bezkonfliktowo realizowała prawo do czci kultu zmarłych rodziców poprzez składanie na nim kwiatów, palenie świec i odwiedzanie grobu.

Grób N. S. i A. S. był opłacony do końca 2009r. Następnie, w dniu 24 marca 2011r. M. B. dokonała opłaty miejsca na tym cmentarzu dla wyżej wymienionych rodziców powodów oraz dla swego męża M.(...).

W dniu (...) zmarł mąż pozwanej M. B. - Marian (...). Wcześniej, jeszcze w trakcie długotrwałej choroby, Marian (...) wyraził wolę pochówku po jego śmierci w miejscu, gdzie pochowani zostali jego dziadkowie N. i A. S.. Po śmierci M. (...) – jego matka, E. B. – w dniu 24 marca 2011r. złożyła oświadczenie, iż wyraża zgodę na pochówek swego syna w grobie jej rodziców – N. S. i A. S.. Dodała w tym oświadczeniu, iż od śmierci rodziców cały czas opiekowała się tym grobem, a od 1991r. grobem tym opiekuje się jej synowa M. B.. Nadto w dniu 6 kwietnia 2011r. pozwana E. B. złożyła oświadczenie, iż zrzeka się pochówku w grobie swoich rodziców na rzecz swego syna M. (...).

Ostatecznie, pozwane E. B. i M. B. samodzielnie – bez konsultacji z powodami L. S. i S. S. – zadecydowały o pochówku M. (...) w grobie, gdzie spoczywali N. i A. S.. O decyzji pochówku M. (...) w grobie rodziców S. S. dowiedział się w dniu pogrzebu zmarłego M. (...) a L. S. wiedzę taką posiadał, po powrocie brata z pogrzebu, właśnie od S. S.. Obydwaj powodowie wcześniej nie byli informowani, w jakikolwiek sposób, o woli zmarłego co do miejsca pochówku.

W kilka miesięcy po pogrzebie M. (...) na miejscu starego pomnika został wybudowany nowy pomnik, którego koszt został oszacowany na kwotę 14.000 złotych. Ponownie pozwane E. B. i M. B. nie konsultowały możliwości budowy pomnika z powodami L. S. i S. S..

Grób, w którym aktualnie pochowani są N. i A. S. oraz M.(...)jest grobem głębinowym 2,5 metrowym – po prawej stronie. Powodowie mają zamiar w przyszłości wybudować w tym miejscu rodzinny murowany grobowiec.

Czyniąc powyższe ustalenia Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo powodów okazało się częściowo zasadne – w zakresie żądania o ustalenie – a w pozostałym zakresie podlegało oddaleniu.

Bezspornym w sprawie było, że:

- na Cmentarzu Parafii (...) w R. zostali pochowani N. i A. S. i byli oni rodzicami L. S., S. S. i E. B.,

- powodowie L. S. i S. S. aktualnie przebywają w Niemczech i, w trakcie ich pobytu tam, grobem opiekowała się E. B. i M. B.,

- po śmierci A. S. E. B. wykonała środkową płytę nagrobną na grobie rodziców a powodowie zwrócili jej część pieniędzy (przy czym czy była to połowa czy też $\frac{3}{4}$ bądź całość strony są w tym zakresie sporne, co nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia tej sprawy),

- powodowie i pozwane czcili pamięć zmarłych poprzez składanie kwiatów, palenie świec i w tym zakresie nie było między nimi konfliktów,

- po śmierci M. (...) pozwane E. B. i M. B. samodzielnie podjęły decyzję o pochówku M. (...) w grobie N. i A. S. – co potwierdziła w swych zeznaniach E. S. stwierdzając: „Jak ten syn zmarł to już człowiek nie miał głowy żeby konsultować wszystko i sama podjęłam decyzję z synową o pochowaniu M. w tym grobie. Nie pytałam o zgodę powodów bo byłam strasznie przejęta”,

- następnie pozwane, również bez konsultacji z powodami, wybudowały na cmentarzu nowy grobowiec za kwotę 14.000 złotych.

Spornym było:

- czy doszło do naruszenia dobra osobistego powodów – prawa do grobu rodziców i to w sensie niemajątkowym jak i majątkowym?

- jeśli tak to czy powodowie mieli interes prawny w roszczeniu o ustalenie, iż pozwane nie miały prawa decydować o pochówku M. (...) w grobie rodziców powodów i E. B.?

- a jeśli taki interes mieli, to czy zasadnym było nakazanie aby pozwane odbudowały grób w poprzednim kształcie?

Powodowie L. S. i S. S. oraz pozwana E. S. są dziećmi N. S. i A. S.. Zarówno powodowie jak i pozwana E. S. byli zgodni co do tego, iż do momentu pochówku w grobie rodziców M. (...), wspólnie sprawowali opiekę nad tym grobem – choć E. B., choćby z racji stałego pobytu w kraju i zamieszkiwania w R. była osobą, która tą opiekę głównie sprawowała, ale nie negowała faktu, iż powodowie czcili pamięć zmarłych rodziców i regulowali koszty związane z budową pomnika.

W związku z tym należy stwierdzić, iż powodowie i pozwana E. B., jako osoby wymienione w art. 10 ustawy z 1959r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, byli współuprawnieni do:

- realizacji prawa do czczenia zmarłych rodziców i to w różnorodnej formie,

- decydowania o tym w jaki sposób będzie wyglądał grób rodziców,

- decydowania czy w tym grobie mogą zostać pochowane i inne osoby.

Nie ma w tej sprawie istotnego znaczenia fakt, iż opłat za miejsce na cmentarzu dokonała w 2009r. M. B. oraz nie ma znaczenia fakt, iż powód L. S. nie wykazał aby to on opłacił prawo do miejsca na cmentarzu w 1995r. Trzeba podkreślić, iż z dokumentu wystawionego przez Proboszcza Parafii (...) w R. wynika, iż grób ten był opłacony jedynie do 2009r. a potem opłaty dokonała w roku 2011 M. B.. W tym zakresie wnioski dowodowe powodów dotyczą przesłuchania świadków – sekretarki bądź innej osoby zajmującej się w Parafii kwestią prowadzenia ksiąg cmentarnych, gdzie ujawniane są dowody wpłat za miejsce na cmentarzu – musiał zostać oddalony bowiem:

- nie precyzował kto konkretnie ma zostać przesłuchany,

- jak już wyżej Sąd zaznaczył, że okoliczność ta nie miała dla rozstrzygnięcia sprawy znaczenia a Sąd prowadzi dowody jedynie na okoliczności istotne – art. 227 kpc.

Jednocześnie, analizując orzecznictwo Sądu Najwyższego przystając do stanu faktycznego sprawy należało mieć na uwadze następujące okoliczności:

Powodowie oraz E. B., jako dzieci N. i A. S. posiadali prawo do grobu rodziców o charakterze mieszanym. W sytuacji gdy o grobie tym samodzielnie, bez udziału powodów, zdecydowała E. B. wraz z M. (...), doszło do naruszenia prawa powodów do grobu rodziców i to w znaczeniu materialnym jak i niematerialnym. Bez wątplenia, pozwane naruszyły prawa osobiste powodów do grobu rodziców, bowiem bez konsultacji z nimi, samodzielnie zdecydowały o tym, iż w grobie tym został pochowany M.(...) a następnie pozwane, również samodzielnie i również bezprawnie zdecydowały o budowie pomnika w tym miejscu. Reasumując, doszło do bezprawnego naruszenia przez pozwane dobra osobistego powodów – w postaci prawa do grobu rodziców.

Powodowie stwierdzili, iż chcą w przyszłości w miejscu pochówku rodziców wybudować grób murowany, co w tej sytuacji stwarza po ich stronie interes prawny w domaganiu się stwierdzenia, iż pozwane nie miały samodzielnie prawa do dysponowania grobem ich rodziców. W ocenie Sądu nie miały one samodzielnego prawa, bowiem pozwana E. B.

była współuprawniona do decydowania o tym, w jaki sposób grób ten zostanie wykorzystany, a M. B. wywodziła swe prawo poprzez sprawowanie opieki nad tym grobem oraz uiszczenie opłat za grób swego męża i jego dziadków. W ocenie Sądu ustalenie, iż pozwane samodzielnie nie miały praw do decydowania o sposobie postępowania z grobem N. i A. S. jest konieczne dla normalizacji relacji prawnych między powodami a pozwanymi bowiem:

- daje wyraz bezprawności działania pozwanych,

- daje wyraz naruszenia przez nie dóbr osobistych powodów oraz – przy braku po stronie pozwanych woli zadośćuczynienia – stwarza podstawy do uzyskania takiego zadośćuczynienia przez powodów,

- daje podstawy powodom dla realizacji ich dalszych planów, co jednak nie przesądza ich zasadności, bowiem w tym zakresie konieczne będzie porozumienie między stronami, a w przypadku jego braku decyzja sądu, stąd decyzja Sądu w punkcie 1 wyroku.

Jednak dalej idące powództwo powodów musiało zostać oddalone.

Po pierwsze, choć istnieje utrwalona zasada, zarówno orzecznicza jak i zwyczajowo przyjęta w społeczeństwie polskim, wyrażająca się niezakłócaniem spokoju zmarłych, to jednak koniecznym jest odniesienie tej zasady do konkretnego stanu faktycznego i wyważenie sposobu reakcji na naruszenie dobra osobistego w kontekście naruszenia prawa do kultywowania pamięci osoby zmarłej. W sprawie powodów L. i S. S. podkreślić należy, iż poprzez dokonanie pochówku w grobie N. i A. S. – M. (...) – doszło do ukształtowania się nowego stanu faktycznego i prawnego, w związku z dokonanym pochówkiem M. (...) i wybudowaniem nowego pomnika na tym miejscu.

W sensie prawnym doszło do powstania po stronie M. B. prawa do kultywowania pamięci zmarłego męża oraz powstała nowa sytuacja administracyjnoprawna dotycząca:

a) miejsca pochówku M. (...),

b) ewentualnej ekshumacji zwłok, o tyle o ile zasłaby taka potrzeba (które to kwestie reguluje wyżej wymieniona ustawa o cmentarzach, a regułą tej regulacji jest, iż ekshumacja jest czymś wyjątkowym).

W ocenie Sądu sam fakt naruszenia przez pozwane dóbr osobistych powodów nie stwarza jednak po ich stronie prawa do tak daleko idącego żądania, jak doprowadzenie grobu do stanu sprzed 26 marca 2011r.

Po drugie, fakt pochówku M. (...) nie eliminuje ich praw do dalszych roszczeń cywilnoprawnych, związanych z tym naruszeniem oraz nie eliminuje ich zamierzeń dotyczących budowy murowanego grobu w tym miejscu, który miały być grobem rodzinnym dla innych członków ich rodziny.

Po trzecie, wybudowany nowy grobowiec pozwala na realizowanie przez powodów prawa do kultywowania pamięci o zmarłych rodzicach. Nowy grób i pomnik jest estetyczny i odzwierciedla fakt pochówku w nim N. i A. S. oraz stwarza warunki do położenia tam kwiatów i palenia świec, do czego faktycznie sprowadza się realizacja prawa do kultywowania pamięci zmarłych rodziców, w zakresie odwiedzania miejsca, gdzie zostali pochowani.

Po czwarte, roszczenie powodów zmierzające do odtworzenia dawnego grobu godziłoby w prawo M. B. do kultywowania pamięci zmarłego męża, M. (...), bowiem prowadziłoby do usunięcia z tego miejsca nowego pomnika a tym samym eliminacji napisu identyfikującego zmarłego, a powodowie – profesjonalnie reprezentowani – roszczenia o ekshumację zwłok M. (...) nie wnieśli. Zatem, już choćby z tego względu roszczenie, ponad to uwzględnione, musiało zostać oddalone.

I w końcu, Sąd winien eliminować spór między stronami a nie prowadzić swymi orzeczeniami do jego eskalacji, a właśnie eskalacja konfliktu między stronami miałyby miejsce, w sytuacji uwzględnienia dalej idącego roszczenia powodów.

Biorąc to pod uwagę Sąd Okręgowy uznał, iż z wyżej wymienionych względów dalej idące roszczenie powodów winno zostać oddalone, orzekając o kosztach procesu na podstawie art. 100 k.p.c.

Od powyższego wyroku wnieśli apelację powodowie zaskarżając go w zakresie objętym punktem 2, tj. co do oddalenia powództwa, domagając się jego zmiany w kierunku uwzględnienia powództwa w całości, ewentualnie uchylenia wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.

Jednocześnie zaskarżonemu wyrokowi zarzucono:

- 1) niezasadne oddalenie wniosku dowodowego o zwrócenie się do (...) w R. o wytypowanie osoby pracującej w kancelarii parafialnej, a mającej wiedzę odnośnie rezerwacji grobu dla rodziny S., celem złożenia wniosku o przesłuchanie tej osoby w charakterze świadka, a przez to niewyjaśnienie wszystkich istotnych okoliczności sprawy;
- 2) obrazę przepisów prawa materialnego, tj. art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 23 k.c. poprzez jego niezastosowanie w zakresie usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych;
- 3) naruszenie prawa procesowego, a mianowicie art. 233, 328 § 2 k.p.c. poprzez brak wszechstronnej analizy zebranego w sprawie materiału dowodowego, w sposób zgodny z zasadami wiedzy i doświadczenia życiowego, a nadto brak należytego uzasadnienia przyczyn, dla których orzeczono jak w sentencji wyroku.

Rozpoznając apelację powodów Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie, wobec niezasadności podniesionych w niej zarzutów.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu sformułowanego jako „niezasadne oddalenie wniosku dowodowego” należało mieć na uwadze, że już treść zarzutu wskazuje na to, iż w sprawie chodziło nie o niezasadne oddalenie wniosku dowodowego, ale o uchylenie się Sądu od umożliwienia powodom pozyskania dowodu z zeznań świadka, gdy takiego obowiązku procesowego nie sposób wywieść z regulacji Kodeksu postępowania cywilnego. To storna, zwłaszcza posiadająca profesjonalnego pełnomocnika, winna ustalić osobę, która słuchana w charakterze świadka potwierdzi podnoszone przez stronę okoliczności (tu wskazywane w piśmie), a przy tym będą to okoliczności mające istotne znaczenie w sprawie, zgodnie z regulacją art. 227 k.p.c.

Dopiero w wypadku oddalenia konkretnego wniosku dowodowego (w stanie faktycznym sprawy z zeznań świadka) i zgłoszenia, w sposób odpowiadający prawu, a zatem z przedstawieniem odpowiedniej argumentacji prawniczej zastrzeżenia z art. 162 k.p.c. przy wpisaniu treści tegoż do protokołu rozprawy możliwym byłoby postawienie w apelacji zarzutu niewyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy. Tylko bowiem poprzez tak sformułowany zarzut apelujący może kwestionować niezasadne oddalenie wniosku dowodowego, przeciwko któremu remonstrował i to w sposób pozwalający sądowi na zmianę, w toczącym się już postępowaniu, a nie w przyszłym postępowaniu odwoławczym swojego stanowiska co do dopuszczenia określonego dowodu na jednoznacznie określonej, istotnej dla sprawy okoliczności. Stanowisko to uznać należy za utrwalone w orzecznictwie Sądu Najwyższego, czego przykładem mogą być: uchwały z 27 października 2005r. II CZP 55/05 (OSNC 2006, nr 9, poz. 144) czy z 27 czerwca 2008r. III CZP 50/08 (OSNC 2009, nr 7-8, poz. 103).

W związku z powyższym zarzut niezasadnego oddalenia wniosku dowodowego o zwrócenie się do (...) w R. o wytypowanie osoby pracującej w kancelarii parafialnej, a mającej wiedzę odnośnie rezerwacji grobu dla rodziny S., celem złożenia wniosku o przesłuchanie tej osoby w charakterze świadka, nie mógł odnieść zamierzonego rezultatu w stanie faktycznym sprawy, podobnie jak zarzuty naruszenia prawa procesowego, a mianowicie art. 233 i 328 § 2 k.p.c.

Należy mieć bowiem na uwadze, że zgodnie z art. 328 § 2 k.p.c. uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, tj. ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione i dowodów, na których się oparł oraz wskazanie przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, a także

wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Jako bezzasadne należało zatem ocenić zarzucane naruszenie art. 328 § 2 k.p.c., albowiem jak się przyjmuje w orzecznictwie Sądu Najwyższego zarzut ten, dotyczący koniecznych elementów konstrukcyjnych uzasadnienia może stanowić skuteczny zarzut apelacyjny tylko wtedy, gdy uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawiera wszystkich tych koniecznych elementów lub zawiera tak oczywiste braki, że uniemożliwiają one kontrolę instancyjną (por. uzasadnienie wyroków Sądu Najwyższego z przywołanym orzecznictwem z 21 października 2010r. IV CSK 112/10, OSNC 2011, Z.D.B, poz. 40 i z 2 lutego 2011r. II CSK 392/10, OSNC 2011. Z.D.D, poz. 87).

W stanie faktycznym sprawy sytuacja taka nie miała jednakowoż miejsca, gdy Sąd Okręgowy w sposób prawidłowy i dokładny poczynił ustalenia faktyczne, przedstawiając równocześnie stosowną argumentację prawną, która w pełni pozwalała na odniesienie się do wszystkich zarzutów apelacji i dokonanie stosownej kontroli instancyjnej, zwłaszcza w przedmiocie obrazy prawa materialnego dotyczącego art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 23 k.c.

Za niezasadny uznać należało zarzut obrazy prawa materialnego w odniesieniu do części wyroku oddalającego powództwo z art. 24 k.c., gdy z uzasadnienia Sądu Okręgowego w sposób jednoznaczny wynika, że chodziło o zarzut nadużycia prawa sformułowany co do czterech okoliczności, choć Sąd Okręgowy nie przytoczył wprost przepisu art. 5 k.c. Niewątpliwie uwzględnił jednakowoż okoliczność, że odmowa udzielenia ochrony prawnej na podstawie art. 5 k.c., z uwagi na jego wyjątkowy charakter, musi być uzasadniona istnieniem okoliczności rażących i nieakceptowanych w świetle powszechnie uznanych w społeczeństwie wartości, gdy te wskazał.

Podkreślić równocześnie trzeba, że przez prawo podmiotowe w rozumieniu art. 5 k.c. należy rozumieć uprawnienie materialno-prawne, któremu przyznano środki prawne dla jego ochrony, gdy osoba korzystająca dla wykonania swego prawa podmiotowego z tych legalnych środków, może go, jak było w stanie faktycznym sprawy, nadużyć (por. wyrok Sądu Najwyższego z 11 maja 2012r. II CSK 540/11, LEX nr 1218184).

Powodowie otrzymali bowiem stosowną ochronę prawną w związku z naruszeniem ich niemajątkowego prawa do grobu, które jednakowoż po postawieniu nowego pomnika, z częścią wydzieloną dla rodziców i stosowną płytką nagrobną mogą w niezakłócony sposób wykonywać. Gdy nie domagali się ekshumacji syna pozwanej E. B. a męża pozwanej M. B., żądanie przywrócenia starego pomnika o znacznie niższych walorach estetycznych i z napisami dotyczącymi tylko rodziców powodów, choć w grobie znajdują się również zwłoki ich wnuka uznać należy za ewidentny przejaw złej woli.

Podawane w procesie zamiary budowy grobowca dla całej rodziny, w przeważającej większości od lat na stałe zamieszkałych na terenie Niemiec, niczym zresztą nieuwiarygodnione, odczytać należy jako czynione na użytek niniejszego procesu, bo za żądaniem przywrócenia starego pomnika, którego część wartości pozwane były skłonne zapłacić nie leżą żadne racjonalne względy, gdy nowy pomnik pozwala powodom przy estetycznym wystroju nagrobka w pełni realizować kult zmarłych, a przywrócenie nagrobka starego, który przecież byłby przeszkodą w wypadku budowania grobowca rodzinnego odczytać należy wyłącznie jako przykład złośliwości, czy swoistego „ukarania” pozwanych za ich „samowolę”.

Nie można bowiem tak sprecyzowanemu żądaniu majątkowemu powodów przydać cechy rozważności, logiki czy nawet obowiązywania zasady poszanowania ostatecznej woli zmarłego krewnego do pochowania go w grobie dziadków.

W sprawie istnieją wszak równocześnie i nie dające się zróżnicować w jakiegokolwiek sferze – czy to moralnej, czy obyczajowej – dobra osobiste związane ze śmiercią osoby bliskiej i pochowaniem zmarłego w grobie, w jednym miejscu ze zmarłymi wcześniej bliskimi powodów, a jednocześnie również rodzicami jednej z pozwanych. Zakres stosownej ochrony co nie mogło ująć uwagi Sądu Apelacyjnego winien być weryfikowany w zależności od okoliczności faktycznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2004r. IV CK 284/03, LEX nr 176084) zwłaszcza, gdy minimum dobrej woli pozwala obu stronom procesu w sposób niezakłócony działaniem drugiej strony kultywować pamięć po „swoim” zmarłym, a zgodne wykonywanie takich samych praw podmiotowych przez obie strony procesu nie prowadzi do uchylenia bądź zmiany obowiązujących przepisów prawa (por. wyrok Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2012r. II PK 105/11, LEX nr 1162676). Odmienne stanowisko prowadziłoby do ochrony w sposób bezwzględny tylko

jednego prawa podmiotowego w okolicznościach wyjątkowych a jednocześnie nieakceptowanych w świetle uznanych w społeczeństwie wartości, w tym tendencji orzeczniczej do niezakłócania spokoju zmarłych.

Usprawiedliwione w ocenie rozważań Sądu Apelacyjnego odmówienie ochrony dalszym prawom podmiotowym powodów skutkowało musiałoby oddaleniem ich apelacji na podstawie art. 385 k.p.c. jako bezzasadnej, gdy Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i podzielił wywiedzione z nich wnioski prawne.

Na rozprawie apelacyjnej ujawniły się równocześnie dalsze okoliczności wskazujące na nadużycie prawa powodów, a mianowicie to, że pozwana M. B. stawiała się na wezwanie pełnomocnika powodów z 20 lipca 2011r. (k. 8) i przedstawiła swoje racje prawne co do pochówku męża w grobie jego dziadków. Pełnomocnik, po tym wszystkim, nie przedstawił żadnych propozycji, stąd miała prawo oczekiwać aż do daty otrzymania odpisu pozwu, co nastąpiło po kilku miesiącach, że sprawa jest wyjaśniona i w ciągu kilku miesięcy, bez widocznych aktów sprzeciwu powodów, wznieść nowy pomnik.